

MÜZƏFFƏRLİ AYŞƏN HABİL QIZI
Bakı Dövlət Universiteti
e-mail: aysnmuzffrli8@gmail.com

PEYAMI SAFANIN “YALNIZIQ” ROMANININ TƏHLİLİ

Xülasə

Peyami Safaya şöhrət gətirən romanlarından biri də “Yalnızlıq” romanıdır. Bu roman onu tək-cə türk ədəbiyyatının deyil, dünya ədəbiyyatının da zirvələrinə daşmışdır. Əsər yazıcının vermək istədiyi mesajlar, psixoloji və fəlsəfi təhlillər, təsvir olunan mövzu baxımından diqqəti cəlb edir.

Burada əsas məsələ XIX əsrin sonlarında qərbliləşmə axını nəticəsində əxlaqi dəyərlərin tənəzzül etməsidir. Məqalədə də yazıcının yaratdığı obrazlar, onların mənəvi aləmi təhlilə cəlb olunmuşdur. Əsasən, Safanın baş qəhrəman Səməm vasitəsi ilə topluma çatdırmaq istədiyi fikirlər ön plana çəkilmişdir. Belə ki, yazıçı Səməmin düşüncələrində görmək istədiyi bir utopik dünya olan Simeranyanı yaratmışdır. Orada qoyulan qanunlarla topluma mesaj verməyə çalışır. Həqiqəti görməyə cəsarəti olmayan, tənhaləşən, get-gedə tamamilə pozulan əxlaqın daşıyıcıları olan obrazlar yaradaraq dövrün mənzərəsini gözlər önündə canlandırır. Safa bütün əsərlərində mənəviyyata üstünlük vermişdir. Romanda da bunun şahidi oluruq. Ruha önəm verən yazıçı maddəni dəyərsizləşdirir. Ruh və maddə arasındakı müqayisəni obrazlar köməyi ilə aparır. Müqayisə bununla da məhdudlaşmır. Qərb-Şərq, idealizm-materializm kimi anlayışlar üzərindən də fərqləndirmələr aparılmışdır. Məqalədə bütün bu məsələlərə yer verilmişdir.

Açar sözlər: Peyami Safa, utopik dünya, ruh, maddə, qərbliləşmə.

MUZAFFARLI A.H.

ANALYSIS OF PEYAMI SAFA'S NOVEL “WE ARE ALONE”

SUMMARY

One of the novels that brought fame to Peyami Safa is the novel “We are alone”. This novel brought him to the heights of not only Turkish literature, but also world literature. The work attracts attention in terms of the messages that the writer wants to give, psychological and philosophical analysis, the topic described. The main issue here is the decline of moral values as a result of the influx of Westernization at the end of the XIX century. In the article, the images created by The Writer, their spiritual world were involved in the analysis. Basically, the ideas that Safa wanted to convey to society through the main character Samim were brought to the fore. Thus, the writer created Simerania, a utopian world that Samim wanted to see in his thoughts. He tries to convey a message to the community with the laws imposed there. He recreates the picture of the time before the eyes, creating images that do not have the courage to see the truth, become lonely, bearers of morality, which

gradually deteriorates completely. Safa dominated spirituality in all her works. We also witness this in the novel. A writer who attaches importance to the soul devalues matter. He conducts the comparison between spirit and matter with the help of images. The comparison is not limited to this either. Differences were also made over such concepts as West-East, idealism-materialism. All these issues are covered in the article.

Keywords: Peyami Safa, utopian world, spirit, matter, Westernization.

MUZAFFARLI A.X.

АНАЛИЗ РОМАНА ПЕЙАМИ САФЫ "МЫ ОДНИ"

Резюме

Одним из романов, принесших известность Пейами Сафе, является роман "Мы одни". Этот роман вывел его на вершины не только турецкой, но и мировой литературы. Работа привлекает внимание с точки зрения сообщений, психологического и философского анализа, который хочет дать писатель, с точки зрения описываемой темы. Ключевым вопросом здесь является деградация моральных ценностей в результате потока вестернизации в конце девятнадцатого века. В статье также были проанализированы созданные писателем образы, их духовный мир. По сути, на первый план выдвигаются идеи, которые Сафа хочет донести до общественности через главного героя Джимми. Так писатель создал Симераньян, утопический мир, который искренне хотел видеть в своих мыслях. Он пытается донести до общества послание с помощью законов, которые там изложены. Он воссоздает на глазах картину времени, создавая образы, не имеющие смелости видеть истину, одиноких, носителей морали, которые со временем полностью разрушаются. Во всех своих работах Сафа отдавал предпочтение духовности. Мы тоже становимся свидетелями этого в романе. Писатель, придающий значение духу, обесценивает материю. Он проводит сравнение души и материи с помощью образов. Сравнение этим не ограничивается. Также были проведены дифференциации по таким понятиям, как Запад-Восток, идеализм-материализм. В статье рассматриваются все эти вопросы.

Ключевые слова: Пейами Сафа, утопический мир, душа, материя, вестернизация.

Giriş. Peyami Safanın 1951-ci ildə nəşr etdiyi "Yalnızıq" romanının əsas mövzusu mənəvi dəyərlərin tənnəzülü nəticəsində tənhalığa düşər olan obrazların bir-biriləri ilə səmimiyyətsiz münasibətlərinin təsviridir. Romanın baş qəhrəmanı Səmidir. O, bir köşkdə qardaşı Bəsim, bacısı Məfarət, bacısının övladları Səlmin və Aydınla birgə yaşayır. Romanda Səhim yazıçı mövqeyindən, onun söyləmək istədiklərini çatdıran obraz kimi çıxış edir.

Romanın birinci hissəsində Səminin nişanlısı Fərhadan ayrılan bacısı qızı Səlmin hər kəsə hamilə olduğunu söyləyir. Bu zaman Məfarət uşağın Səminin övladı ola biləcəyini düşünür. Yazıçı artıq ilk hissədən belə bir düşüncənin ağıla gələcək qədər dəyərlərin necə tənnəzülə uğradığını açıq şəkildə ifadə edirdi. Bəsim bacısına bu işin mümkün olmadığını söyləyir. Şübhələrdən qurtulmaq üçün Səminin gizli dəftərini oxumaq qərarına gəlirlər. Bu gizli dəftərdə Səmin görmək istədiyi və düşüncələrində yaratdığı utopik bir cəmiyyət olan Simeranya haqqında yazırdı. Müəllif göstərir ki, onun belə bir cəmiyyət təsəvvür etməsinin səbəbi ətrafında olan insanların yalanlarıdır. Ona görə də Səmin xəyalında yalansız bir dünya qurmuşdur. Bir çox məsələləri də həmin utopik dünyada yaratdığı qanunlarla həll etməyə çalışırdı. Səminin sevdiyi qadınla bağlı yazdıqlarını oxuyanda Məfarətin müəyyən oxşarıqlar tapdığına görə şübhələri daha da artır. Ancaq Bəsim yenə də onu təsəlli etməyə çalışır. Daha sonra Səlminin söylədikləri evdə yeni bir xaosun yaranmasına səbəb olur. Çünki Səlmin bir gün evlərinin qarşısında acliqdan huşunu itirən və o gündən sonra öz qarnını doyurmaq üçün onların evlərinə gələn, hamının “ac adam” adlandırdıqları adamdan hamilə olduğunu söyləyir. Sonradan bu adamın polis tərəfindən axtarılan Heydər adlı kommunist olduğu məlum olur. Əslində isə bütün bunlar Səlminin anasını özündən çıxartmaq üçün oynadığı bir oyun idi. Çünki anası onun nişanlısını heç vaxt bəyənmemişdi. Romanın digər hissələrində Səmin və sevdiyi qadın Maralın arasında baş verənlərdən danışılır.

Artıq əsərin əvvəlindən pozulmuş münasibətləri göstərərək yazıçı bir evdə yaşamalarına baxmayaraq, bir-biri üçün əcnəbi olan bu insanların mənəvi aləmini açmağa çalışır. Xaricdən ailə kimi görünsələr də hər biri fərqli düşüncələrə malikdirlər. Onları birləşdirən yeganə cəhət isə pozulmuş cəmiyyətin üzvləri olmalarıdır.

Səmin özündən yaşca kiçik Marala olan sevgisini hər kəsdən gizlətməyə çalışır. Bunun əsl səbəbi insanların onu qınamasından qorxması deyildi, əksinə Marala olan güvənsizliyi idi. Çünki Səmin Maralın dəyişkən xarakterinə və yalanlarına bələd idi. O, Maralda uşaqlıqdan bəri valideynlərinin yaratdığı Paris marağını yaxşı bilirdi. Amma bu sadəcə bir maraqla qalmır, Maralı müasirləşmək, avropalaşmaq adı altında uçuruma doğru aparırdı. Maralın bir tərəfdən bu istəyinin səbəbi Fəriha adlı sinif yoldaşı ilə əlaqəli idi. Fəriha öz anasını qoyub yaşlı bir adamla birlikdə Parisə köçmüşdür. Fəriha üçün sevgi mənası olmayan bir kəlimədir, onun üçün dünyanı mənalandıran tək şey puldur. Bu düşüncələrini Marala da tələq etməyə çalışır:

-Nə olacaq sən bu axırın? Bu adamla evlənməkmi istəyirsən? Amma olmaz! İnan mənə ki, olmaz! Çünki cavan deyil, yaraşıqlı deyil, sən altına bir “Chevrolet” belə ala bilməyəcək! Köhnə fikirlidir, yekəxanadır... Şakirin heç olmasa, pulu var. [4, s. 172]

Fərihanın Maral üzərində təsiri olduqca böyük idi. Atası da, qardaşı da, həmçinin Səməm də onunla dostluq etməsini qadağan etsələr də, Maral yalanlar uyduraraq gizlicə Fəriha ilə görüşürdü. Yazıçı Səməm vasitəsilə Fərihanın xarakterini açıqlayır. Belə ki o, Maralın xəbərsiz şəkildə Parisdən qayıdan Fəriha ilə oteldə görüşdüklerini öyrəndikdə qəlbində Marala söyləmək istədiklərini düşünməyə başlayır:

-Hansı ehtiyac, hansı zərurət, hansı qarşısızalmaz arzu, hansı hiss və tale birliyi səni bu son addımı atmağa vadar etdi? Bundan daha aşağı mərtəbə yoxdur bilirsənmi? Qarşında oturub söhbət etdiyin bu məxluq yaşamağa yeri olduğu halda səfillər kimi davranıb... Onun hətta eşq kimi ülvi bir səbəbi belə yoxdur. Altıмыш yaşlarında qartımış, yerindən tərpənməyə halı olmayan bir axmağın qolları arasına atıb özünü... Ən hissiz və heysiyyətsiz qadının belə sahib olduğu insanlıq duyğularını bütün ailəsinin, dostlarının və məmləkətinin gözləri önündə ayaqlar altına atıb tapdalamaqdan utanmayıb. Murdar suyu büllur bir sürəhi içində saxlayan bu saxtakarın insanlıq şərəfindən zərrəcə payı yoxdur. Bununla belə, burada oturması özünə layiq səfil bir dekor içərisində olmasından daha çirkindir". [4, s. 189]

Səməm nəyə görə bütün ailə bağlarını tapdalayaraq Maralın Fəriha ilə görüşdüyünü anlaya bilmirdi. Çünki Fəriha Maral üçün "nağıllar şəhəri" adlandırdığı Parisdən danışdı. Ancaq Səməm dərin təhlil bacarığı ilə Maralın bütün yalanlarını ortaya çıxararaq ona inkar etmək kimi bir seçim buraxmırdı. Səməm Maralın xarakterindəki ziddiyyətləri açıqlayaraq onun iki mənliliyə sahib olduğunu vurğulayırdı. Bir tərəfdən ailəsinə bağlı, digər tərəfdən yaşadığı mühitdən qaçmaq istəyən Maral:

-Bu "İkinci" nin səfil mənşəyini – səfil, yəni bioloji və heyvani mənşəyini – "Birinci" də gizlətmək, Haqq surətində görünmək üçün istifadə etdiyi bir çox maskalar var. Ən birinci yerdə də çox böyük ustalıqla istifadə etdiyi "Azadlıq" maskası gəlir. Yəni asi ruhlu "İkinci" həmişə "Birinci"yə qarşı totalitar dövlətə qarşı baş qaldırmaq istəyən məzlum bir xalqın azadlıq haqları ilə silahlanır. Lakin bunu edərkən müqəddəsliyinə heç bir söz deyər bilmədiyi eşqə deyil, onu təmsil edən aşiqə hücum etməyə çalışır. [4, s. 145]

Bütün bunları söyləyərək Səməm Maralın daxilində "birinci" nin qələbə qazanmasını həm arzulayır, həm də buna ümid edirdi. Sözləri ilə az da olsa, "ikinci" nin təsirini azaltmağa çalışırdı.

Səməm əsərdə bu dərin təhlilləri ilə filosof təbiətli bir obrazdır. Bu xarakterindəki cəhətlə o, Safanın məhz özünü xatırladır. Safa reportajlarının birində romandakı təhlilləri ilə bağlı bunları deyirdi: "Elə hesab edirəm ki, mənim romanlarımda insanların fiziki və ruh hərəkətləri ilə bağlı davranışları bir bütünlük təşkil edir, bir-birini tamamlayır. Bir baxımdan dinamik bir ruh təhlili özünü göstərir. Romandakı həyatım dolğunlaşdığı zaman ruh təhlillərinə və verdiyim əhəmiyyət daha da artır. Bu klassik mənada psixoloji roman deyildir. Bədən və ruh təhlillərini

paralel olaraq hesaba qatan bir romançının şəxsi metodudur. Hesab edirəm ki, romanda belə bir psixoloji təhlil şərt olmadığı kimi, lüzumsuz da deyildir. [6]

Səmim bir tərəfdən Maralın arzularını öz düşüncələrində maddələyərək zehninə bir kəşfətmə ziyafəti verirdi:

1. Bütün şansları sınaqdan çıxarmaq imkanını verən bir azadlığa qovuşmaq arzusu;

2. Öz imkanlarının hansı ölçüdə olduğunu kəşf etmək arzusu;

3. Özünü dəyişdirmək arzusu;

4. Mühitini dəyişdirmək arzusu;

5. İnsanlarla münasibətlərini zənginləşdirmək arzusu;

6. Təcrübələrini zənginləşdirmək arzusu;

7. Kırılmış vərdisləri qırıb yeninin qeyri-müəyyənliyinə doğru yönələn ruhda yaradıcı həmlələrə sərbəst zəmin hazırlamaq arzusu;

8. Ən son dəblə geyinib gözəlliyinin əzəmətini, ilk növbədə, öz heyranlığına təqdim etmək arzusu və s. [4, s. 136]

Bu maddələri Maral özü də qəbul edirdi, amma buna baxmayaraq sonu uçurum olan xəyallarının arxasınca gedirdi. Bütün bunlardan yorulan Səmim məhz ona görə xəyalında utopik cəmiyyət olan Simeranyanı yaratmışdı.

Bir yerdə yolunda getməyən şeylər varsa, orada mütləq utopik axtarışlar ortaya çıxır. Utopiya bağlı, labirintləşən məkan qarşısında açıq məkan anlayışını ifadə edir. “Yalnızıq” romanında da utopiya məkanın və insanın poetik mənasını itirməsinin nəticəsidir. Həyatın bir çox mənfiliklərinin olması, labirintləşərək insanı içinə çəkməsi, insanların yaşadıkları həyatda bir çıxış yolu tapa bilməmələri onları alternativ dünya axtarışına yönəldir. [2, s. 47] Səmim də belə bir dünya axtarışına çıxmışdı. İlk dəfə Səmim Simeranyaya yuxusunda gedir. Daha sonra onu ayıq ikən qurmağa, düşünməyə başlayır. Səmim Simeranyanın öz dünyasında necə yer tutmağa başladığını və varlıq qazandığını bu kəlimələrlə ifadə edir:

-Mən ilk dəfə oraya yelkənli bir gəmi ilə getdim. Duman vardı. Sonra açıldı. Sonsuz bir dənizin gömgöy aynası hər tərəfimdə parıldayırdı. Sonra birdən-birə iki tərəfi ağaclıq, dərə kimi bir yerə girdik. Çox uzun bir dərə. Getdik, getdik. Məni biri əlimdən tutub körpüyə çıxardı. Çox aydın bir yuxu. Sonra başqa biri qulağıma Simeranya kimi bir şey dedi. Tam elə deyil. Sonralar mən tamamladım, uydurdum kəliməni. [5, s. 18]

Romanda yazıçı bütün qayğılardan kənar, hedonist bir tip olan Bəsimi yaratmışdır. Bəsim Səmidən tamamilə fərqli bir obrazdır. Öz zövqlərini hər şeydən üstün tutur. Heç bir işdə çalışmır. Bütün vaxtını köşkdə gecələri kitab oxuyaraq, gündüzləri boşboğazlıq edərək keçirir. Yazıcının bu obrazı belə təsvir etməsinin səbəbi isə, Bəsimin maddə və ruh arasındakı mübarizədə maddəyə önəm verməsini göstərmək istəməsidir. Ən ağır anlarda belə aclığını və qarnını doyurmağı düşünən Bəsimin xarakterini də Səmim açıqlayır:

-Zooloji antropologiyanın sənə bağlı olduğu heyvanca bir tərəqqi içərisində sən, qəbahət sənə deyil. Bütün şansını maddədə axtaran bugünkü elmin – böyük idealistlər istisna olmaqla – insana layiq görməyə məhkum olduğu əxlaq budur. İllərlə sənənlə münaqişə etdik. Mübahisələrimiz, müzakirələrimiz oldu... Amma heç dəyişmədin. Bu əxlaq sənə artıq bədən quruluşu halına gəlib. Daima mədənin əmri altındasan. Ona tabəsən... [4, s. 80]

Bu sözlərlə Səvimin hədəf taxtasına yaşadığı cəmiyyət və mühiti qoyur. Müəllif Səvimin dilindən mühiti tənqid atəsinə tutur. Maddəçiliyin insanı heyvani vəziyyətə düşürdüyünü təsvir edir. Simeranya da məhz belə həyat tərzinə qarşı qurulmuşdur. Orda Bəsim kimilərə yer yoxdur. Lakin bir məqamda yazıçı hətta Bəsimin belə baş verən hadisələrə qarşı təəccübünü göstərərək cəmiyyətin və dəyərlərin tənəzzülünün dərinliyini vurğulayır: “Zəmanənin əxlaqı mənim kimi adamı belə heyətləndirirdi”. [4, s. 81]

Yazıçı bir ailənin daxilində zidiyyətli obrazlar yaradaraq yaşadığı dövərdə qərbliləşmənin təsiri nəticəsində ən çox zərər görə qurumun ailə olduğunu göstərməyə çalışırdı. Ailəni toplumun təməli hesab edən Safa qeyd edirdi; “Ev balacalar üçün də, böyüklər üçün də ən böyük məktəb və ən böyük akademiya. Mədəniyyət beşikdən məzara qədər davam edər”. [3, s. 158] Romanda da qərbliləşmənin qohumluq əlaqələrində və ailədə necə dərin uçurum yaratdığı diqqətə çatdırılır.

Səvimin ailəsində olduğu kimi eyni qırılan münasibətlər Maralın ailəsində də özünü göstərir. Anasının əxlaqsızlığı və atasının biganəliyi bu bağların zəifliyinin təməli səbəbidir. Maralın qardaşı Fərhad da qadın düşkünüdür. Nişanlısı Səliminə dəfələrlə xəyanət etmişdir. Ancaq sonradan səhvlərini başa düşən Fərhad Maralın da özünü məhv etməsini istəmir. Tipi öz dili ilə ifşa etməyi ustalqla bacaran yazıçı Fərhadın Maralla olan söhbətində də bu metoddan istifadə edir: “Fərhad titrək bir səslə sözünə davam etdi:

-Belədir də... Həyat... Atam... Guya böyük tacirlərə dəftər tərtib etmək üsullarını göstərmiş və min lirə almış onlardan. Nağıldır da hamısı... Aydın məsələdir də... Vergidən yayınma hallarında yardım etmiş onlara... Ümumiyyətlə, atamın ruhunda hər zaman narazılıq hissi olub. Çünki bir komforta layiq olmadığını özü də yaxşı bilir... Nədir bu? Haram pul məsələsidir... Haramlıq duyğusudur... İnsan əməllərinin cəzasını mütləq çəkir, Maral xanım. Mən bu evə və hamımızın üstünə bir fəlakətin, atamın ölümündən daha böyük bir fəlakətin yaxınlaşdığını hiss edirəm. İnsan belə zamanlarda həyatın mənası haqqında düşünür. Mənim Səliminə qarşı etdiklərimin özü də namussuzluqdur. Mən bunu başa düşürəm və bəzən bu vicdanıma toxunur. Ona görə cəzasını çəkəcəksən demirəm, çəkəcəyik deyirəm”. [4, s. 238-241]

Fərhadın bu sözləri ilə ailəsinin və mühitin təsviri gözlər önündə canlanır. Burada onun peşmançılığının şahidi oluruq. Mənəvi dəyərləri tapdalayan, unudan və

sadəcə maddəyə yönələn bir cəmiyyətin cəzasız qalmayacağını yazıçı bu sözlərlə çatdırır. Ailənin toplumun ən vacib parçası olduğu və bu toplumda baş verən bütün halların ailədaxili münasibətlərə də təsir göstərəcəyini qeyd edən yazıçı təməlin sağlam olması gərəkdiyini vurğulayır.

Maralın da ailəsində yol göstərəni yox idi. Atası ilə münasibətləri çox zəif, anası ilə, demək olar ki, yox dərəcəsində idi. Sadəcə Fəriha ilə dostluq edir və onun dünyasına daxil olmaq istəyirdi. Ancaq Səميم ona bu dünyanın bataqlıq olduğunu izah etməyə çalışırdı. Maral isə bunu anlamayacaq qədər xəyallarının cazibəsinə qapılmışdı. Maral yalanlar söyləyərək həm Səميمi, həm də ailəsini aldatmağa çalışırdı. Amma Səميم təhlil qabiliyyəti ilə asanlıqla onun yalanlarını üstünü açırdı. Onun necə bir insan olduğunu bilsə də, yenə də sevgisinə hökm edə bilmirdi.

Əsərdə çox görünməsə də, Maralın anası Nəcilə xanımın da onun üzərindəki təsiri aydın gözü çarpırdı. Nəcilə də bir çox adamla münasibəti olan qadındır. Maral da anasının cızdığı yolda irəliləyirdi və bir çox kişi ilə münasibəti var idi. Fərhad bütün olanlardan təngə gələrək onu evdən çıxmasına və Fəriha ilə birlikdə Parisə getməsinə icazə verməyəcəyini deyir. Hətta Maralı öldürməklə hədələyirdi. Ancaq Maral gizlicə qaçmağa hazırlaşır. Fərhad isə bunu öyrənəndə onu otağa kilidləyir və bu an Fərhadın söylədiyi iki kəlmə Maralı sanki özünə gətirir: “Rəzil! Əxlaqsız!” [4, s. 311] Bu sözlərdən sonra Maral otağına gedir, amma qardaşının bu kəlimələri qulaqlarında uğultu kimi səslənirdi. Öz-özünə deyirdi: “Mən - əxlaqsız, rəzil! Muhayyilə qaçır. Fərhadın yatağını silkələdi. Ağabəy! Sil bu damğanı alnımdan. Sabah hər kəs mənim üzümdən oxuyacaq. Sil bu damğanı... Pis hiss edirəm özümü... [4, s. 312] Bütün olanlarla bacara bilməyən Maral artıq yaşadığı həyatda bir məna olmadığı qənaətinə gələrək özünü öldürmək istəyir. Lakin daha sonra bu fikirdən daşınır. Sonda kiçik bir diqqətsizlik ucbatından üzərinə dağıtdığı benzinə bir kibritin düşməsi ilə paltarını alışıb-yanmağa başlayır. Beləliklə, Maral həyatını itirir. Maralın ölümü hər kəsi sarsıdır.

Sonda yazıçı Səميمin simasında insanlara müraciət edib onların daxillərinə yönələrək maddəni bir “bit basmış paltarlar kimi” kənara atmalarını tövsiyə edir: “Hər hiss ediləni düşünməkdən belə səni məhrum edən təbiətçi metodlarını götür və bit basmış paltarların kimi at kənara. Orta əsrlər keşişində haqlı olaraq ittiham etdiyən dar dünyagörüşününün anlayış sərhədlərini daha da darlaşdıran beş duyğu idrakının qapalı dünyasında qalma... [4, s. 348]

Türk akademiki Nükhət Əsən romanın mövzusu haqqında belə bir fikir bildirir: “Əxlaq məsələsinin vurğulandığı bu romanda Safa insanlardakı əxlaq çöküntüsünü şəxsiyyətin quruluşundakı pozğunluğa və bu pozulmalara səbəb olan maddi ehtiyacların aradan götürülməsini ön planda saxlayan modern dünya ilə əlaqələndirir. Safaya görə insanlarda iki şəxsiyyət var. Birincisi sosial və müqəddəs dəyərləri ehtiva edən, daxilində sevgili, ailə, məslək, millət, insanlıq və Allah sevgisi olan şəxsiyyət. İkinci şəxsiyyət fani dəyərləri ehtiva edir. Təbiətin, əzaların, instinktlərin,

bioloji həyatın, pul və lüks hərisliyinin hakim olduğu şəxsiyyət. Modern dünyada ikinci şəxsiyyətlər ön plana çıxır”. [1, s.150]

Nəticə. Safa romanında da məhz fərqli bu iki şəxsiyyəti təsvir etmişdir. “Yalnızlıq” romanında bir-birindən fərqli xarakterə malik olan bu insanların hamısı daxillərində tənhadırlar. Əsərdə müasir həyatın, texnoloji inkişafın nəticəsində insanların tamamilə mənəviyyatdan uzaqlaşaraq maddəciliyə yönəlməsi tənqid olunur. Üstəlik bunun fəsadları da açıq bir dillə göstərilmişdir. Yazıçı insanları bu materialist zehniyyətdən uzaqlaşaraq Allaha yaxınlaşmağa çağırır.

Ədəbiyyat siyahısı

- 1.Esen N. Türk romanında aile kurumu. İstanbul: Boğaziçi universitesi yayınları, 1997, s. 260.
- 2.Gariper C. “Yalnızlıq” romanında mekanın poetikasızlaşması ve ütopik dünya olarak Simeranya// Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri dergisi, № 62. Ankara, 2012, s. 41-58.
3. Safa P. Kadın-Aşk-Aile. İstanbul: Ötüken yayınları, 2007, s. 226.
- 4.Safa P. Yalnızlıq. Bakı: “Xan” nəşriyyatı, 2018, s. 352.
5. Safa P. Yalnızlıq. İstanbul: Nebioğlu yayınevi, 1951, s. 343.
6. Ulvi A. Peyami Safa ile bir söhbət. Online edebiyat arşivi, <http://epigraf.fisek.com.tr> (7 nisan 2018).

Elmi rəhbər: prof. Firuzə Ağyeva